

רבי יוחנן סבר: חליצת מעוברת שמה חליצה, ביאת מעוברת לא שמה ביאה.

ריש לקיש סבר: ביאת מעוברת לא שמה ביאה, וחליצת מעוברת לא שמה חליצה.

אמר ליה תמה ושאל רבא לאביי: לדברך, לרבי יוחנן, המחלק בין ביאת מעוברת לבין חליצה, תיקשי: מה נפשך?

אי ביאת מעוברת שמה ביאה — חליצת מעוברת שמה חליצה.

ואי ביאת מעוברת לא שמה ביאה — חליצת מעוברת נמי לא שמה חליצה.

דחא קיימא לן:

דכל יבמה העולה ליבום, וביאתה פוטרתה א-17 מן החליצה, וכן את צרתה — עולה לחליצה, והיא פוטרת בחליצתה גם את צרתה.

ואילו כל יבמה שאין עולה ליבום, וביאתה

והרי לשון הברייתא כמות שהוא תמוה, כי אדרבה, כי הוי הולד בן קיימא — מיפטר צרתה! שהרי אם יש לה ולד, אין היא וצרתה זקוקות לחליצה, שהרי יש בן לאח המת!

אלא, בהכרח, אימא, אמור כך בלשון הברייתא:

הכונס את יבמתו ונמצאה מעוברת, לא תנשא צרתה — שמא לא יהא הולד בן קיימא, ונמצא שהיא זקוקה ליבום, וביאת מעוברת אינה נחשבת ביאה לקנין יבום.

ואי סלקא דעתך כרבי יוחנן, שביאת מעוברת שמה ביאה של יבום, הרי כאן, כיון שכנס היבם את יבמתו — אמאי לא תנשא צרתה?

תפטר הצרה בביאה של חבירתה!

אמר אביי: בביאה — כולי עלמא לא פליגי דלא פטרה ביאת מעוברת את צרתה.⁽³⁾

כי פליגי — בחליצה.

ובצורה דומה כתב המאירי לעיל וכן כתב המהרש"א בדעת רש"י, שחייבי לאוין ועשה, שאינם עולים כלל ליבום, ועולים רק לחליצה, אם בא עליה הרי היא צריכה גט, לפי שקידשה בביאה זו לאשה, היות ואין בה כרת של אשת אח, אך לא קיים מצות יבום! ויתכן שכונת רש"י היא כשאר הראשונים שביארו שהיא צריכה גט וחליצה היות והיא דומה לכנוסה, ואין זה אלא תקנת חכמים.

ויש ראשונים [הריטב"א והמאירי כאן] הסוברים שביאת מעוברת קונה אותה מדין מאמר, מדרבנן, ולכן היא צריכה גט.

3. כתב רש"י, כיון שבא עליה בשעה שהיתה מעוברת, אין היא יוצאת בחליצה, על אף שביאת מעוברת לא שמה ביאה, היות ומכל מקום בא עליה.

והקרבן אורה רוצה לומר בשיטת רש"י שלא תועיל לה גט וחליצה להתירה אלא רק ביאה.

אך בפשטות הדברים אינם נראים, אלא די לה בגט ובחליצה. וכונת רש"י היא לומר, שהיות והיא מותרת לו, שהרי אין בה כרת של אשת אח, ואינו חייב להביא קרבן על ביאתה, נמצא שקנאה לאשה, אלא שאין הוא מקיים בכך מצות יבום, לפי שהכתוב עיין עליו מורה שאינה מתייבמת.

בן קיימא — לא שמה חליצה כדי להתיר אותה לשוק, ולא כדי לפטור צרתה.

ג. והולד, כשהוא בן קיימא, אינו פוטר [אינו מתיר את היבמה להנשא לשוק] עד שיצא לאור העולם.

אבל ביאת מעוברת שהפילה ולדה, היא ביאה של יבום, ואינה צריכה עוד חליצה. אלא מעתה היא יוצאת ממנו בגט.

תניא כוותיה דרבא, שרק אם יהיה הולד בן קיימא לא תועיל בה הביאה, אך אם הפילה, ביאתה — ביאת יבום היא:

דתניא: הכונס יבמתו, ונמצאת מעוברת —

הרי זו לא תנשא צרתה, כי שמא יהא וולד בן קיימא.

ואין ביאה וחליצה של מעוברת וולד בן קיימא פוטר, אלא רק הולד פוטר.

לא הועילה לפטור אותה ואת צרתה מן החליצה — אינו עולה לחליצה, ואין בכוחה לפטור לא אותה ולא את צרתה.⁽¹⁾

ומעוברת, שאינה עולה ליבום, לדברך בשיטת רבי יוחנן, כיצד עולה היא לחליצה לפטור עצמה וצרתה?!?

אלא, אמר רבא, יש ליישב את הברייתא, כדי שלא יקשה ממנה על רבי יוחנן, שהבי קאמר התנא בברייתא:

הכונס יבמתו, ונמצאת מעוברת —

א. הרי זו לא תנשא צרתה לשוק, שמא יהא וולד בן קיימא.

ב. וביאת מעוברת שהולד שלה הוא בן קיימא — לא שמה ביאה של יבום, כדי שתוכל לצאת בגט בלבד, ולא כדי לפטור צרתה מהחליצה.

וכמו כן חליצת מעוברת שהולד שלה הוא

היבמה המעוברת שם ערוה אשת אח, אלא שאין חייבים כרת על ביאתה.

ובביאור הדברים נראה לומר, שבלימוד "עיין עליו" גילתה התורה שבשעת עיבורה אין נוהגת בה מצות יבום, ומבחינה זאת היא מנועה מלהתייבם מחמת דין ערות אשת אח המונעת יבום.

אך הדין שאמרה תורה שיבמה שהיא אשת אח שאין לו בנים אין בה כרת של אשת אח, זה קיים גם במעוברת, ודין זה דומה למכואר לקמן שיבם קטן שבא על יבמה גדולה, גם אם לא קיים מצות יבום, מותר לה להמשיך ולגדול אתו יחד, ואין עליה איסור של אשת אח, למרות שלא מתקיימת מצות יבום.

1. הרמב"ן והרשב"א מחלקים בין חייבי לאוין ועשה, שחולצים להם, ואין אומרים בהם כל שאינו עולה ליבום אין עולה לחליצה, כמו שאומרים כאן במעוברת שכיון שאינה עולה ליבום אינה נחלצת, היות ושם איסור דבר אחר גורם להם שלא יתביימו, ולכן ריבתה אותם התורה לחליצה, מה שאין כן מעוברת, הנחשבת לאשת אח שלא במקום מצוה ולכן היא אינה ראויה אף לחליצה.

ואף על פי שמתבאר במשנה שהבא על מעוברת אינו חייב קרבן משום אשת אח, בכל זאת היא נחשבת לאשת אח שלא במקום מצוה כדי למנוע את חלות היבום, ולכן היא גם לא נחלצת.

וביאר הברכת שמואל בסימן א' שאכן יש על

והולד אין פוטרה — עד שיצא לאויר העולם!
 וחליצת מעוברת אשר ולדה אינו בר קיימא, לא שמה חליצה, וביאת מעוברת לא שמה ביאה.

ויש לחוש שמא לא יהא הולד בר קיימא.

ומוסיפה הברייתא: ואם תאמר, הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים ולד מעליא ילדן ואינן מפילות. ואם כן, נסתמך על הרוב לומר שהולד בן קיימא, ונמצא שיש בן למת, ואין היא זקוקה כלל ליבם, ותהיה מותרת להנשא מיד!

על כך משיבה הברייתא: ולד אין פוטרי עד שיצא לאויר העולם.

לקמן מביאה הגמרא, שהלכה כריש לקיש בענין ביאה וחליצה במעוברת.

אמר רבי אלעזר: האם אפשר דאיתא להא דריש לקיש, שאנו פוסקים הלכה כמוהו, שאין בביאת מעוברת וחליצתה כלום, ולא תנן לה לדבריו במתניתין, באחת המשניות?

נפק, יצא רבי אלעזר, דק, דייק, ואשכח, ומצא משנה כדברי ריש לקיש.

דתנן בפרק האחרון [קיט א]: האשה שהלך בעלה [שאינו לו בנים] וצרתה למדינת הים, ובאו ואמרו לה "מת בעלך" —

הרי זו לא תנשא לשוק [והניחה עתה הגמרא, אפילו לא על ידי חליצה], ולא תתייבם ליבם — עד שתדע שמא מעוברת היא צרתה.

כי אם תלד צרתה בן קיימא, הרי צרתה והיא, אסורות על היבם מצד אשת אב שיש לה בנים.

ומדייקת הגמרא מהברייתא הזו כמו רבא:

משמע מהברייתא כי טעמא, הטעם שלא מועילה הביאה ביבמה מעוברת, דשמא יהא ולד בן קיימא הוא!

שאז אינה נפטרת בחליצה או בביאה שלה, אלא רק בלידת הולד, והוא אינו פוטרי עד שיוולד.

הא לא הוי ולד בן קיימא — מופטרי צרתה בביאת המעוברת, ואין צורך שיחזור ויבעול את יבמתו אחר שתלד כדי לייבמה ולפטור בכך את צרתה.

ומוכח כדברי רבא, לפי רבי יוחנן.

אך כיון שמוכח מהברייתא זו כשיטת רבי יוחנן, דנה הגמרא:

לימא, תיהוי ברייתא זו תיובתא דריש לקיש, שאמר ביאת מעוברת שהפילה, אינה ביאה, ואין חליצתה חליצה!?

אמר לך ריש לקיש: לא קתני בברייתא "שמא יהיה הולד בר קיימא", עד שתדייק ממנו נגדי. אלא קתני "שמא לא יהיה הולד בן קיימא".

והכי קתני בברייתא הזו:

הבונס יבמתו, ונמצאת מעוברת —

הרי זו לא תנשא צרתה, שמא לא יהא הולד בן קיימא.

החדשים, כדין חליצה של מעוברת, שמועילה לרבי יוחנן.

אלא, מכאן ראייה כריש לקיש, שביתת מעוברת וחליצתה, אפילו אם תפיל — אינם כלום!

אך מקשה הגמרא לרבי אלעזר, המביא ראייה מכך שלא חולצת תוך תשעה ונשאת לאחר תשעה, שחליצת אינה חליצה אפילו אם תפיל:

ולטעמיה, שלא תחלוץ כי שמא מעוברת צרתה, ואין החליצה מועילה אז, גם לדברך קשה:

מדוע שלא תחלוץ לאחר תשעה חדשים, שאז כבר ברור שצרתה אינה מעוברת, ותנשא לאחר ט' חדשים!

ולמה, לדברך, לא תנשא עד שתדע אם צרתה היתה מעוברת בזמן מיתת בעלה, אם לאו?!

אלא, בר מינה דההיא ברייתא!

בהכרח, אינך יכול להביא ראייה מברייתא זו לריש לקיש, ואם תרצה להביא ראייה, תביא ראייה אחרת, חוץ מהברייתא הזו, לפי שאין הטעם של הברייתא משום חשש היתר יבמה לשוק, אלא חשש אחר:

דאביי בר אבין ורב חיננא בר אבין, דאמרי תרוייהו: יש לה להמתין ולא לחלוץ כדי להנשא עד שתדע מה היה מצבה של צרתה בזמן מיתת בעלה, כי **שמא יהא וולד צרתה בן קיימא**, ואז יתברר שחליצתה של אשה זו היא מיותרת, ואינה חליצה, והיא כשירה לכהונה.

ואם צרתה תפיל, הרי צרתה והיא אסורות להנשא לשוק בלא חליצה.

וכיון שלא היה ידוע אם היתה צרתה מעוברת אם לאו, אינה נישאת לשוק.

ומדייק רבי אלעזר: **בשלמא יבומי לא מייבמים אותה**, משום החשש שמא צרתה היא מעוברת, כי **שמא יהא הולד של צרתה בן קיימא**, ואסורה היבמה על היבם כדין אשת שיש לו בנים, ואם יבוא עליה, **יפגע היבם באיסור אשת אח, דאורייתא**.

אלא לא תחלוץ — אמאי לא תחלוץ ותהיה מותרת להנשא לשוק?!

בשלמא תחלוץ בתוך ט' חדשים מהזמן שהודיעו לה שמת בעלה, ותנשא בתוך ט' החדשים האלו —

שפיר **לא** אמרינן שתעשה כך.

כי **חינו ספק**, אם צרתה היא מעוברת או לא, ואי אפשר להתירה לשוק כי שמא צרתה היא מעוברת בולד של קיימא, ואין החליצה או היבום פוטרים בה אלא רק הולד. ואין הולד פוטר עד שיצא לאויר העולם.

אלא, מדוע לא תחלוץ בתוך תשעה, ותנשא לאחר תשעה?!

שהרי לאחר תשעה חדשים ממות בעלה, ממה נפשך היא תהיה מותרת לשוק, אם תחלוץ:

אם צרתה היתה מעוברת, ולא הפילה, אלא ילדה ולד בר קיימא, שפיר היא מותרת לשוק, לפי שאינה צריכה חליצה.

ואם הפילה, תועיל לה חליצתה בתוך תשעה

אך כיון שראו אנשים את חליצתה, הם יחזיקוה כחלוצה, שפסולה לכהונה, ונמצא אתה מצריכה כרוז שיכריז עליה הכרזה שהיא כשרה לכהונה.

ותמהינן: ולצרכה כרוז שהיא כשרה לכהונה, ונתיר לה להנשא אחר תשעה חדשים, לכשתחלוץ, ולא נעכבנה מלהנשא עד שתדע אם היתה צרתה מעוברת אם לאו.

ומשנינן: תיקנו חכמים שלא תנשא עד שתדע אם צרתה מעוברת, דלמא איכא איניש דהוי בחליצה וראה אותה נחלצת, ולא הוי בהכרזה.

ואתי למימר, ויבוא לומר כשיראה אותה אחר כך נישאת לכהן: קשרי התירו חלוצה לכהן.

אמר הקשה ליה אבוי לרבי אלעזר, המביא ראייה לריש לקיש מהברייתא, שלא תחלוץ ולא תתייבם עד שתדע אם צרתה היתה מעוברת:

מידי האם "לא תחלוץ ולא תתייבם" קתני בברייתא, שתוכל לדייק ממנה שחליצת מעוברת וביאתה אינה חליצה ואינה ביאה! ?

"לא תנשא ולא תתייבם" קתני בברייתא, והמדובר בלא חליצה, ומשמיעה הברייתא שאין לה לסמוך על הרוב, שרוב הנשים יולדות בנים או בנות, והיא מותרת להנשא ללא חליצה.

אבל אי חליץ לה אפילו תוך תשעה חדשים, הכי נמי דשריא להנשא לאחר תשעה החדשים, [אבל לא תוך תשעה כי שמא הולד בן קיימא, ואינו פוטר עד שיצא לאויר העולם], שאז ממה נפשך היא מותרת.

והברייתא יכולה להתאים עם דברי רבי יוחנן שחליצת מעוברת שלבסוף הפילה היא חליצה טובה [וכן ביאתה].

ומביאה הגמרא: תניא — כוותיה דריש לקיש:

דתניא: החולץ למעוברת, והפילה — צריכה חליצה מן האחין!

אמר רבא: הלכתא כוותיה דריש לקיש בהני תלת הלכות דלהלן:

הדא, הא דאמרן שחליצת מעוברת וביאתה אינן חליצה וביאה של יבום.

אידך, הא דתנן: אדם המחלק את נכסיו ליורשיו על פיו, שציוה זאת וכתב את הדברים בשטר צואה, בתורת חלוקת נכסיו מחיים במתנה ממנו, על פי דברי פיו, ולא בתורת ירושה סתם, שלא כתב "פלוני בני יירש כך, ופלוני בני יירש כך" —

אם ריבה נכסים לאחד, ומיעט נכסים לאחד, והשוה להם את הבכור, שלא יטול פי שנים — דבריו קיימין.

שהרי רשאי אדם לחלק את נכסיו בחייו כרצונו.

ואם אמר, כתב בשטר הצואה שחלוקה זאת היא משום ירושה, כגון שכתב בשטר "שדה זו יירש בני זה, ושדה אחרת יירש בני האחר", שיירשו אותו בניו בתורת ירושה — לא אמר כלום.

כיון שדין תורה הוא שיירש הבן הבכור פי שניים, והאחים הפשוטים יתחלקו בשוה, ואינו יכול לעקור דין תורה.

ואם **כתב** לשון של מתנה בשטר, בתוספת ללשון הירושה, הרי זה שטר מתנה, ודבריו קיימים.

בין שכתב את לשון המתנה **בתחלה**, כגון שכתב "תנתן שדה זו לפלוני בני, ויירשנה".

בין שכתב את לשון המתנה **בסוף**, כגון "יירש פלוני בני שדה זו ותנתן לו".

בין שכתב **באמצע** "יירש פלוני שדה זו ותנתן לו, ויירשנה",

כיון שהזכיר בשטר שמחלק את נכסיו **משום מתנה** — **דבריו קיימין!**

17-ב הכותב בשטר צואה את נכסיו לשני אנשים, שאינם יורשיו, לאחד הוא כותב שהוא נותן לו שדה פלונית במתנה, ולשני הוא כותב שהוא מוריש לו שדה פלונית בירושה.

רבי יוחנן אמר: כיון שהזכיר בשטר הצוואה ענין של מתנה לאחד, הרי כל השטר הוא שטר מתנה, וגם זה שכתב לו בלשון ירושה, זוכה בה בתורת מתנה.

ואמר ריש לקיש: לעולם לא קנה זה שנכתב לו בלשון ירושה, לפי שאינו יורשו!

כי אנו אומרים שיש לחלק בין השניים: לזה שכתב לו בלשון מתנה הוא נחשב מתנה, ולזה שכתב לו בלשון ירושה, הוא נחשב לירושה, וכיון שאינו ראוי ליורשו, לא זכה הלה בנכסים.

עד שיאמר, שיכתוב בשטר צואתו: פלוני ופלוני ירשו שדה פלונית ופלונית, שנתתים להם במתנה, וירשום.

והיינו, כיון שכתב לכל אחד מהם לשון מתנה באמצע, זכה כל אחד בחלקו.

וגם במחלוקת זו הלכה כריש לקיש.

ואידך, המחלוקת השלישית, שהלכה בה כריש לקיש, היא:

דתנן: הכותב כל נכסיו לבנו במתנה, מהיום ולאחר מותו.

שבלשון זה הקנה לבנו מעתה רק את גוף הנכסים, אך שייר לעצמו את זכות אכילת הפירות מהיום עד ליום מותו.

ונמצא שעתה יש לאב קנין פירות בנכסים, ולבן יש בהם את קנין הגוף.

האב אינו יכול למכור את גוף הנכסים — מפני שנתנו, את קנין הגוף של הנכסים לבן, ולא נשאר לו בהם אלא זכות אכילת פירות בחייו.

והבן אינו יכול למכור את הנכסים — מפני שהן ברשות האב לאכילת פירותיהם.

ומבאר המשנה:

אם **מכר האב את הנכסים** — הרי הם **מכורין לאכילת פירות בלבד, עד שימות הוא.** לפי שזכה הלוקח בקנייתו, בזכות שהיה לאב לאכול פירות מן הנכסים.

וכאשר מת האב, מסתיימת זכות אכילת הפירות של הלוקח, ומכאן ואילך הבן זכאי באכילתם.

ואם **מכר הבן את הנכסים** — אין ללוקח בהם **כלום**, לפי שאינו יכול לאכול פירותיהם, השייכים לאב, **עד שימות האב.**

ומשימות האב זכה הלוקח בנכסים ובפירותיהם.